

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.50>**А. М. Оксентюк**

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДІВ ОКРЕМИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОСТУПКІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ГАЛУЗІ

Стаття присвячена складам окремих адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі в Україні. Незважаючи на те, що адміністративним правопорушенням у сільському господарстві присвячена саме глава 9 КУпАП, існують достатні підстави вважати, що під час провадження сільськогосподарської діяльності також вчиняються правопорушення, передбачені окремими статтями глави 7 КУпАП. Через ці особливості кодифікації адміністративно-деліктного законодавства наразі немає комплексного наукового дослідження адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі (включаючи до них ті, які регламентовані главою 7 КУпАП). Таке дослідження є необхідним для подальшого удосконалення відповідальності за правопорушення, які вчиняються під час провадження цього виду господарської діяльності. Необхідною складовою такого дослідження має бути ретельний аналіз кожного складу правопорушення із визначенням елементів такого складу. За результатами дослідження складів окремих адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі, було сформульовано низку нових наукових положень, що мають значення для правозастосовчої практики. Зокрема, обґрунтовано, що внесення недостовірних даних до документів з племінного обліку є адміністративним, а не кримінальним, правопорушенням, лише тоді, коли такі дії вчиняються з необережності. Аргументовано, що для розмежування правопорушень, передбачених ст.ст. 53-3 і 53-4 КУпАП, необхідно встановити, чи має особа, яка переносить ґрунтовий покрив, речові права на земельну ділянку, з якої відбувається заволодіння. Доведено, що порушення проекту землеустрою передбачає відповідальність або за спеціальною нормою ст. 53-3 КУпАП, або за загальною нормою ст. 55 КУпАП.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, елементи складу правопорушення, матеріальний склад, сільське господарство, співвідношення загальної та спеціальної норм, суміжні склади правопорушень, формальний склад.

Актуальність проблеми. Незважаючи на те, що адміністративним правопорушенням у сільському господарстві присвячена саме глава 9 КУпАП, існують достатні підстави вважати, що під час провадження сільськогосподарської діяльності також вчиняються правопорушення, передбачені окремими статтями глави 7 КУпАП. Через ці особливості кодифікації адміністративно-деліктного законодавства наразі немає комплексного наукового дослідження адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі (включаючи до них ті, які регламентовані главою 7 КУпАП). Таке дослідження є необхідним для подальшого удосконалення відповідальності за

правопорушення, які вчиняються під час провадження цього виду господарської діяльності. Необхідною складовою такого дослідження має бути ретельний аналіз кожного складу правопорушення із визначенням елементів такого складу. Результати цього аналізу матимуть значення для правозастосування, для розвитку науки адміністративного права, а також для формулювання пропозицій змін у чинне законодавство.

Метою статті є дослідити склади окремих адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі (зокрема такі елементи як об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона) та сформулювати нові наукові положення,

що мають значення для правозастосовчої практики.

Почнемо з адміністративних проступків, родовим об'єктом яких виступають **суспільні відносини у сфері здійснення права власності сільськогосподарських товаровиробників на землю, а також на посіви, насадження і врожай сільськогосподарських культур**. Відповідальність за них передбачена ст.ст. 53-1 і 104 КУпАП. Перша з наведених статей передбачає відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки. Об'єктивна сторона цього адміністративного проступку передбачає обов'язкову ознаку, якою є діяння у формі активної дії – фактичного використання земельної ділянки. Безпосереднім об'єктом правопорушення є суспільні відносини у сфері здійснення права власності на конкретну земельну ділянку. Правопорушення завжди посягає на права власника земельної ділянки; в окремих випадках правопорушення може посягати також на права законного землекористувача. Предметом правопорушення є земельна ділянка. Для визначення земельної ділянки слід звернутися до норми ч. 1 ст. 79 Земельного кодексу (далі – ЗК) України [1]. Враховуючи вимоги ч. 4 ст. 79-1 ЗК України, не можуть вважатися предметом правопорушення, передбаченого ст. 53-1 КУпАП, частини земної поверхні, які не мають встановлених меж і присвоєного кадастрового номеру. Однак слід також враховувати виняток з правила, визначений п. 2 розділу VII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Державний земельний кадастр» (далі – ДЗК) [2]. Отже, для встановлення того, чи може бути певна частина земної поверхні предметом цього адміністративного проступку, слід визначити момент виникнення речових прав на земельну ділянку, і якщо такі виникли у 2004 році чи пізніше – також визначити, чи було присвоєно ділянці кадастровий номер. Законодавство не містить нормативного визначення «фактичне використання земельної ділянки». На думку автора, фактичним використанням земельної ділянки в сільському господарстві є видобування з неї корисних властивостей за будь-яким із видів цільового

призначення. Таке використання вважається самовільним зайняттям ділянки лише тоді, коли воно здійснюється в умовах відсутності підстав для такого використання – рішення про передачу у власність чи користування, або правочину. Склад правопорушення є формальним. Водночас розмір шкоди має правове значення для відмежування цього проступку від суміжного складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 197-1 КК України. Ця шкода визначається за Методикою, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 № 963 [3]. Місцем вчинення досліджуваного правопорушення є земельна ділянка, яка є самовільно зайнятою. Від місця розташування земельної ділянки залежить розмір шкоди, заподіяної внаслідок її самовільного зайняття. При притягненні до адміністративної відповідальності за ст. 53-1 КУпАП необхідно довести, що суб'єкт правопорушення діяв умисно. Що стосується самого суб'єкта правопорушення, то його правовий статус не впливає на кваліфікацію правопорушення, але впливає на розмір санкції.

Наступним досліджуваним правопорушенням є потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств – ст. 104 КУпАП [4]. Диспозиція цієї статті передбачає обов'язкову ознаку об'єктивної сторони правопорушення, яка передбачає будь-яку з наведених у статті активних дій. Цей проступок, характеризуючись формальним складом, не має суміжного складу кримінального правопорушення. Разом з тим, якщо ці дії особа вчинила умисно і при цьому заподіяла шкоду у великих розмірах, то такі дії слід кваліфікувати за ст. 194 КК України. Предметом правопорушення є посіви, насадження, врожай. Це правопорушення – єдине з досліджуваної групи, яке передбачає певні засоби вчинення. Ще однією ознакою об'єктивної сторони цього правопорушення є місце його вчинення, що має юридичне значення для кваліфікації такої дії як зіпсуття чи знищення вро-

жаю. Нормою ст. 104 КУпАП передбачено, що такі дії вчиняються щодо того врожаю, який знаходиться в полі. В разі знищення чи зіпсуття врожаю, що знаходиться в іншому місці (в транспортному засобі, на складі, в елеваторі тощо), такі дії не охоплюються диспозицією ст. 104 КУпАП. Що стосується суб'єкта вчинення досліджуваного правопорушення, то він залежить від конкретної частини статті, за якою передбачена відповідальність: так, ч. 3 і ч. 4 ст. 104 КУпАП передбачає загального суб'єкта правопорушення, а ч. 1 і ч. 2 розмежовує відповідальність для громадян і для посадових осіб. Суб'єктивна сторона правопорушення передбачає наявність вини, форма якої значення для кваліфікації не має

Перейдемо до групи правопорушень, родовим об'єктом яких виступають **суспільні відносини у сфері дотримання порядку провадження сільськогосподарської діяльності та її окремих видів**. До них належать проступки, відповідальність за які передбачена нормами ст.ст. 104-1, 106-1, 106-2, 107-1, 107-2 КУпАП. Першим досліджуваним проступком з цієї групи є порушення порядку та умов ведення насінництва та розсадництва (ст. 104-1 КУпАП). Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього правопорушення є активні дії. Диспозиція цієї норми має бланкетний характер; для того щоб визначити, чи містять дії особи ознаки правопорушення, слід звернутися до нормативно-правових актів про насінництво та розсадництво, зокрема Закону України «Про насіння і садивний матеріал» [5]. Склад правопорушення є формальним і не передбачає необхідності доведення настання суспільно-шкідливих наслідків. У цього проступку відсутній суміжний склад кримінального правопорушення. Особливістю диспозиції ст. 104-1 КУпАП є те, що вона містить деталізацію способу вчинення правопорушення. Цей проступок може вчинятися як загальним, так і спеціальним суб'єктом. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є вина у формі умислу. Крім того, це правопорушення – єдине з досліджуваної групи, яке передбачає необхідність встановлення мети, якщо йдеться про зберігання насіння

і садивного матеріалу. Якщо таке зберігання здійснюється без мети продажу, то склад правопорушення відсутній.

Наступним досліджуваним проступком є невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки (ст. 106-1 КУпАП). Предметом правопорушення є посіви, врожай, післяжнивні залишки, відходи виробництва та дикорослі рослини снотворного маку і конопель. Слід звертатися до спеціальних нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [6]. Його норми встановлюють зобов'язання суб'єктів господарювання, власників та землекористувачів. Досліджуване правопорушення вчиняється виключно у формі бездіяльності. Його склад є формальним. Суміжний склад кримінального правопорушення міститься в ст. 320 КК України, але розмежування відбувається не за критерієм наявності суспільно-небезпечних наслідків, а за суттю порушення. Додатковою ознакою об'єктивної сторони правопорушення є місце його вчинення, адже воно може вчинятися не лише за місцем розташування посівів, а й за місцем зберігання чи переробки зібраного врожаю. Суб'єктом правопорушення є: для ч. 1 ст. 106-1 КУпАП – спеціальний суб'єкт, а саме – посадова особа юридичної особи, яка має ліцензію; в свою чергу, норма ч. 2 ст. 106-1 КУпАП, яка стосується знищення дикорослих рослин, передбачає окрему санкцію для громадян і окрему – для посадових осіб; втім важливо, що суб'єктами правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 106-1 КУпАП, є лише землевласники і землекористувачі.

Надамо характеристику складу правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 106-2 КУпАП. Склад цього правопорушення є формальним. Воно може бути вчинено лише шляхом активних дій, якими є посів та вирощування. Посів та вирощування наведених у статті рослин є незаконними в разі відсутності ліцензії. В той же час, якщо ліцензія була видана, однак ліцензіатом порушуються умови провадження господарської діяльності, то такі дії не підпадають під ознаки ст. 106-2

КУпАП, а мають кваліфікуватися, залежно від виду порушення, або за ч. 1 ст. 106-1 КУпАП, або за ст. 320 КК України. Додатковою ознакою об'єктивної сторони правопорушення є кількісна характеристика предмету правопорушення (рослин), що має значення для відмежування досліджуваного правопорушення від суміжного кримінального правопорушення. Це правопорушення характеризується загальним суб'єктом. Що стосується форми вини, то вона має бути лише умисною, оскільки такі дії як посів чи вирощування неможливо вчинити з необережності.

Наступним досліджуваним правопорушенням є порушення законодавства про племінну справу у тваринництві (ст. 107-1 КУпАП). Воно характеризується формальним складом. Детальний аналіз диспозиції цієї статті дозволяє дійти висновку, що вона встановлює відповідальність за три самостійних порушення. У зв'язку з тим, що диспозиція цієї статті є бланкетною, слід звернутись до положень Закону України «Про племінну справу у тваринництві», перш за все – до визначення таких термінів, як сертифікат племінних (генетичних) ресурсів, офіційний облік продуктивності, офіційна оцінка за типом і генетична експертиза походження та аномалій тварин [7]. Правову підставу для видачі сертифікатів племінних (генетичних) ресурсів становить наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17.11.2011 № 629 [8]. Відносно документів з племінного обліку, то назви і види цих документів залежать від конкретної галузі тваринництва. Внесення до будь-якого із цих документів недостовірних даних утворює склад адміністративного правопорушення. Суб'єктами правопорушення є власник племінних (генетичних) ресурсів, а також особа, відповідальна за внесення відомостей до документу з племінного обліку і особа, відповідальна за отримання, зберігання та використання племінних (генетичних) ресурсів. Що стосується суб'єктивної сторони правопорушення (крім недодержання встановлених технологічних та ветеринарно-санітарних вимог і правил щодо отримання, зберігання та використання племінних (генетичних) ресурсів – щодо цього діяння

форма вини не має значення), то ці дії містять склад адміністративного правопорушення лише тоді, коли вчинені з необережності – коли особа, не перевібивши достовірність інформації, вносить її в офіційний документ. У разі якщо такі дії вчиняються умисно, їх слід кваліфікувати як кримінальне правопорушення.

Наступним правопорушенням, яке посягає на встановлений порядок провадження діяльності з тваринництва, є порушення вимог законодавства про ідентифікацію та реєстрацію тварин (ст. 107-2 КУпАП). Конструкція диспозиції норми цієї статті схожа на ту, що міститься у ст. 107-1 КУпАП. Норма ст. 107-2 КУпАП встановлює відповідальність за вісім самостійних правопорушень. Бланкетний характер диспозиції цієї статті зумовлює необхідність звернення до положень Закону України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин» [9]. На виконання положень зазначеного вище Закону, Міністерство аграрної політики та продовольства України своїм наказом від 25 вересня 2012 року № 578 затвердило Положення про Єдиний державний реєстр тварин [10], яким врегульована реєстраційна процедура в цій сфері. Досліджуване правопорушення може вчинятися як у формі активних дій, так і у формі бездіяльності, залежно від конкретного різновиду діяння. Всі вони характеризуються формальним складом і не мають суміжних складів кримінальних правопорушень. Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується виною у формі умислу або необережності, за винятком вимагання не передбачених законом даних або документів для внесення до Єдиного державного реєстру тварин, оскільки таке діяння за своєю природою завжди є умисним.

Перейдемо до дослідження складів адміністративних правопорушень, родовим об'єктом яких є **суспільні відносини у сфері використання земель**. До них належать правопорушення, відповідальність за які передбачена ст.ст. 52, 53, 53-3, 53-4, 55, 56 КУпАП. Окрім спільного родового об'єкта, спільною ознакою цієї групи правопорушень є те, що місцем їхнього вчинення завжди є земельна ділянка, яка виступає предметом правопорушення.

Першим правопорушенням з цієї групи є псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52 КУпАП). Для визначення цих термінів слід звернутися до Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [11]. Виходячи з наведених в Законі визначень слід дійти висновку про те, що псування земель та їх забруднення може вчинятися як у формі активних дій (наприклад, шляхом скиду неочищених стічних вод), так і у формі бездіяльності (наприклад, шляхом невиконання режиму використання земель), тоді як невжиття заходів по боротьбі з бур'янами (судячи з назви) – вчиняється лише у формі бездіяльності. Правопорушення характеризується формальним складом. В той же час, якщо внаслідок діяння, передбаченого ч. 1 ст. 52 КУпАП, була створена небезпека для життя, здоров'я людей чи довкілля, то в такому разі настає кримінальна відповідальність за ст. 239 КК України. Ознакою об'єктивної сторони псування земель (в разі його вчинення у спосіб порушення природного стану земель) є також відсутність обґрунтованих проектних рішень. У разі якщо порушення природного стану земель відбувається шляхом перенесення ґрунтового шару, то за таке діяння відповідальність настає за спеціальною нормою ст. 52-3 КУпАП. Об'єктивна сторона також містить перелік засобів вчинення проступку – хімічні і радіоактивні речовини, нафта та нафтопродукти, неочищені стічні води, виробничі та інші відходи. Правопорушення може вчинятися будь-яким суб'єктом, хоча санкція ст. 52 КУпАП розмежує відповідальність для загальних і спеціальних суб'єктів. Суб'єктивна сторона правопорушення має єдину обов'язкову ознаку – вину, а її форма не має юридичного значення для кваліфікації правопорушення.

Наступним досліджуваним правопорушенням є порушення правил використання земель (ст. 53 КУпАП). Ця норма встановлює відповідальність за 4 самостійні діяння, які можуть вчинятися як у формі активних дій, так і у формі бездіяльності. Як і в більшості досліджуваних складів правопорушень, ця норма також потребує звернення до спеціальної нормативної

бази. Так, у Законі України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» визначено поняття невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням [11]. Слід розуміти, що цільове призначення передбачає дві класифікації: більш загальну – категорія земель, і більш конкретну – вид цільового призначення. Так, за змістом ч. 1 ст. 19 ЗК України, землі України за основним цільовим призначенням поділяються на дев'ять категорій [1]. Одночасно норма ч. 1 ст. 20 ЗК України передбачає, що при встановленні цільового призначення земельних ділянок здійснюється віднесення їх до певної категорії земель та виду цільового призначення. Використання земельної ділянки не за цільовим призначенням полягає в суперечності між даними ДЗК та фактичним використанням земельної ділянки. При цьому, дотримання особою вимог щодо категорії земель ще не означає, що особа дотримується виду цільового призначення. Склад правопорушення є формальним. Втім, п. 5 вже наведеної вище Методики, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 року № 963, передбачає формулу визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок використання земельної ділянки не за цільовим призначенням, порушення режиму, нормативів і правил використання земель. Норма ст. 53 КУпАП має особливість у вигляді встановлення спеціальної обставини, яка виключає адміністративну відповідальність – щодо деградованих та малопродуктивних земель [4]. Визначення термінів «деградовані землі» і «малопродуктивні землі» міститься в ст. 171 ЗК України [1]. Правопорушення може бути вчинено будь-яким суб'єктом, при цьому санкція норми розмежує відповідальність громадян і посадових осіб. Суб'єктивна сторона передбачає вину як обов'язкову ознаку, однак форма вини на кваліфікацію не впливає.

Також необхідно дослідити склади правопорушень, предметом яких є ґрунтовий покрив земельних ділянок. Визначення ґрунту – наведене в ст. 1 Закону України «Про охорону земель» [12]. Ґрунтовий покрив виступає предметом правопорушень, відповідальність за які передбачена

ст.ст. 53-3 і 53-4 КУпАП. Зокрема, норма ст. 53-3 КУпАП встановлює відповідальність за зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок з порушенням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту, визначених у документації із землеустрою, або за відсутності такої документації [4]. Зміст диспозиції цієї статті дозволяє дійти висновку про те, що це правопорушення може вчинятися лише у формі активних дій. Наявність наслідків вчинення правопорушення не потребує доведення, отже склад проступку є формальним. Протиправність дій встановлюється за двома критеріями: перший – наявність документації із землеустрою та другий – дотримання умов такої документації. Обставиною, яка виключає протиправність цього діяння, є випадки, коли відповідно до закону розроблення документації із землеустрою не вимагається [4]. Такий випадок передбачено в ч. 2 ст. 168 ЗК України [1]. Суб'єкт правопорушення загальний, проте розмежована відповідальність для громадян і для посадових осіб. Суб'єктивна сторона характеризується виною у формі прямого чи непрямого умислу.

Наступне досліджуване правопорушення передбачене ст. 53-4 КУпАП, його об'єктивна сторона характеризується діями з незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель [4]. При дослідженні складу цього правопорушення постає питання його співвідношення зі складом правопорушення, передбаченого ст. 53-3 КУпАП. Правопорушення, передбачене ст. 53-4 КУпАП, має місце лише тоді, коли особа, яка заволоділа ґрунтовим покривом (поверхневим шаром), не має жодних речових прав на земельну ділянку, з якої відбувається заволодіння. В свою чергу, якщо особа має права на земельну ділянку (що включає право на ґрунтовий покрив), то її не можна звинуватити у незаконному заволодінні ґрунтовим покривом, оскільки у особи є підстави для володіння ним. Якщо особа переносить ґрунтовий покрив з однієї своєї земельної ділянки на іншу, це не може свідчити про наявність ознак правопорушення, передбаченого ст. 53-4 КУпАП. Так само не утворюють об'єктив-

ної сторони правопорушення дії особи, які полягають у вилученні ґрунту з чужої земельної ділянки та його перенесенні на іншу, теж чужу, земельну ділянку. Склад досліджуваного правопорушення є формальним. Якщо такі дії спричинили небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, то вони утворюють суміжний склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 239-1 КК України [13]. Суб'єкт досліджуваного правопорушення – загальний, хоча відповідальність передбачена окремо для громадян і окремо – для посадових осіб. Суб'єктивна сторона характеризується виною лише у формі умислу, оскільки неможливо заволодіти ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель шляхом необережних дій.

Наступним досліджуваним правопорушенням є те, відповідальність за яке передбачена ст. 55 КУпАП – порушення правил землеустрою. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього правопорушення є діяння (дія чи бездіяльність), яка полягає у недотриманні вимог, зазначених у проекті землеустрою. У випадку відсутності проекту землеустрою, а також у випадку незатвердження існуючого проекту землеустрою – відповідальність за цією статтею наставати не може. Визначення проекту землеустрою міститься у ст. 1 Закону України «Про землеустрій» [14]. Щодо дотримання обмежень у використанні земельної ділянки, слід враховувати, по-перше, що такі обмеження (крім обмежень, безпосередньо встановлених законом та прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами) підлягають державній реєстрації в ДЗК і є чинними з моменту державної реєстрації (ч. 4 ст. 111 ЗК України) [1], а отже, юридичне значення для кваліфікації діяння особи за ст. 55 КУпАП має факт державної реєстрації обмеження у використанні земельної ділянки у ДЗК, крім тих обмежень, які встановлені нормативними актами. До того ж, не кожне порушення проекту землеустрою утворює склад правопорушення, передбаченого ст. 55 КУпАП. Наприклад, якщо йдеться про перенесення ґрунту із порушенням робочого проекту землеустрою, то такі дії слід кваліфікувати за нормою ст. 53-3 КУпАП, яка є спеціальною

по відношенню до ст. 55 КУпАП. Важливим з практичної точки зору питанням є співвідношення складів правопорушень, передбачених ст. 53 і ст. 55 КУпАП. На думку автора, приписи ст. 55 КУпАП мають спеціальне значення по відношенню до приписів ст. 53 КУпАП, оскільки ст. 53 КУпАП має більш загальний характер і встановлює відповідальність за порушення правил використання земель (безвідносно до того, чи передбачені такі правила проектом землеустрою), а ст. 55 КУпАП – лише тих правил, які вбачаються з проекту землеустрою. Склад правопорушення, передбаченого ст. 55 КУпАП, є формальним, суміжний склад кримінального правопорушення – відсутній. Суб'єктом правопорушення є землевласник (землекористувач) земельної ділянки; відповідальність розмежована для громадян і для посадових осіб. Суб'єктивна сторона правопорушення передбачає обов'язкову ознаку – вину у формі або умислу, або необережності.

Відповідальність за наступне досліджуване правопорушення передбачене ст. 56 КУпАП. Його предметом є межові знаки та геодезичні пункти. Межовий знак є об'єктом, який на місцевості позначає місце проходження межі земельної ділянки. При цьому, дії з пошкодження (а не повного знищення) межового знаку не утворюють об'єктивної сторони цього правопорушення. На відміну від межового знаку, геодезичний пункт має більш високий рівень правової охорони, оскільки правопорушенням є не лише його повне знищення, але й часткове пошкодження. Поняття «геодезичний пункт» і «геодезична мережа» мають нормативне визначення в ст. 1 Закону України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» [15]. У відповідності до п. 3 Порядку охорони геодезичних пунктів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 836, знесення або перезакладка геодезичних пунктів здійснюється лише за погодженням із Держгеокадастром [16]. Склад цього правопорушення має ознаки формального, адже не потребує доведення наявності суспільно-шкідливих наслідків дій. В той же час, такі дії як знищення чи пошкодження матеріаль-

ного об'єкта де-факто завжди спричиняють збитки, однак розмір збитків не має правового значення для кваліфікації цього діяння. Суб'єкт цього правопорушення – загальний. Суб'єктивна сторона характеризується виною, але форма вини не має юридичного значення.

Перейдемо до правопорушень, які посягають на **суспільні відносини у сфері використання інших природних ресурсів, які використовуються у сільському господарстві**. До них належать правопорушення, передбачені ст.ст. 77-1, 83-1 і 90 КУпАП. Першим серед цієї групи правопорушень є самовільне випалювання рослинності або її залишків (ст. 77-1 КУпАП). За критерієм розміру верхньої межі штрафу цей проступок є найсерйознішим серед усіх адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі. Об'єктивна сторона правопорушення характеризується завжди активними діями, які полягають у випалюванні (знищенні вогнем). Предметом правопорушення є стерня, луки, пасовища, ділянки із степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, рослинність або її залишки та опале листя. Місцем вчинення правопорушення є землі сільськогосподарського призначення, смуги відводу автомобільних доріг і залізниць, парки, інші зелені насадження та газони у населених пунктах. Матеріально-правовою нормою, за порушення якої ст. 77-1 КУпАП встановлена відповідальність, є ч. 3 ст. 27 Закону України «Про рослинний світ» [17]. Варто наголосити, що існує суміжний (теж формальний) склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 245 КК України, диспозиція якої фактично багато в чому повторює диспозицію ст. 77-1 КУпАП, наприклад – випалювання стерні на землях сільськогосподарського призначення одразу підпадає як під кримінально-правову, так і під адміністративно-деліктну норму. Розмежування схожих за своїм змістом диспозицій ст. 77-1 КУпАП та ст. 245 КК України є предметом подальшої наукової дискусії. Суб'єкт правопорушення – загальний, однак санкцією ст. 77-1 КУпАП окремо встановлена відповідальність посадових осіб.

Переходячи до адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 83-1 КУпАП (порушення законодавства про захист рослин), відзначимо, що воно є одним із найменш серйозних серед досліджуваної групи проступків, оскільки є єдиним з них, за яке можливо замість штрафу застосувати попередження. Такий проступок, як «недодержання вимог нормативно-правових актів з питань захисту рослин» (п. 6 ст. 83-1 КУпАП), характеризується матеріальним складом, адже потребує доведення факту «пошкодження, погіршення стану рослин та якості продукції рослинного походження, а також забруднення довкілля» [4]. Інші проступки, визначені ст. 83-1 КУпАП, мають формальний склад, і на відміну від п. 6 цієї статті, закріплені з більшим ступенем конкретизації. Диспозиція цієї статті фактично носить бланкетний характер і відсилає до положень Закону України «Про захист рослин» [18]. Суб'єкт правопорушення є загальним, що не перешкодило законодавцю встановити підвищену відповідальність для посадових осіб. Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується виною, форма якої має юридичне значення при кваліфікації діянь за п. 3, 4 ст. 83-1 КУпАП.

Наступним з досліджуваної групи є проступок, передбачений ст. 90 КУпАП. Аналіз диспозиції цієї статті дозволяє дійти висновку, що об'єктивна сторона характеризується, перш за все, діяннями у формі дії чи бездіяльності. Предметом досліджуваного правопорушення є тварини і рослини, які: а) внесені до переліків рідкісних видів тварин і рослин, або які мають особливу наукову, природоохоронну та іншу цінність, або є такими, що перебувають під загрозою зникнення на відповідній території, або б) занесені до Червоної книги України, або в) охороняються відповідно до міжнародних договорів України [4]. Саме за критерієм предмету правопорушення розмежовується простий склад (ч. 1 ст. 90) та привілейований склад (ч. 2 ст. 90) правопорушення, отже, визначення належності предмету правопорушення до того чи іншого переліку – впливає на кваліфікацію діяння. Більшість проступків, охоплених диспозицією ст. 90

КУпАП, характеризуються формальним складом. Спосіб вчинення протиправного діяння, що вчиняється відносно тварини, занесеної до Червоної книги України, впливає на його кваліфікацію за ч. 2 ст. 90 КУпАП або за ст. 248 КК України. А саме, якщо протиправні дії щодо такого предмета правопорушення полягають у незаконному полюванні, то настає саме кримінальна відповідальність. Правопорушення характеризується загальним суб'єктом. Суб'єктивна сторона цього адміністративного правопорушення, як зазначається в постанові Івано-Франківського апеляційного суду від 28.03.2023 у справі № 353/56/23, характеризується наявністю вини як у формі умислу, так й у формі необережності [19], а знання чи незнання особи про те, що конкретний вид тварини і рослини перебуває під особливою охороною держави, не впливає на правильність кваліфікації діяння за ст. 90 КУпАП.

Останнім правопорушенням з досліджуваної групи є те, відповідальність за яке встановлена ст. 108 КУпАП. Його об'єктом є суспільні відносини у сфері використання сільськогосподарської техніки. Склад правопорушення – формальний. Об'єктивна сторона характеризується діями чи бездіяльністю. Диспозиція статті містить оціночне поняття «грубе порушення». Крім того, ця диспозиція має бланкетний характер, адже для правильного застосування необхідно звертатися до положень підзаконних нормативно-правових актів. Досліджуване правопорушення відрізняється від інших тим, що обов'язковим елементом його об'єктивної сторони є час вчинення. Суб'єкт правопорушення – спеціальний, воно може вчинятися виключно механізаторами [4]. Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується виною, форма якої не впливає на кваліфікацію діяння.

Висновки. За результатами дослідження складів окремих адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі, було сформульовано низку нових наукових положень, що мають значення для правозастосовчої практики. Зокрема, доведено, що предметом самовільного зайняття земельної ділянки не можуть

бути ті частини земної поверхні, які не мають встановлених меж і присвоєного кадастрового номеру, за винятком ділянок, права на які виникли до 2004 року. Обґрунтовано, що внесення недостовірних даних до документів з племінного обліку є адміністративним, а не кримінальним, правопорушенням, лише тоді, коли такі дії вчиняються з необережності. Аргументовано, що для розмежування правопорушень, передбачених ст.ст. 53-3 і 53-4 КУпАП, необхідно встановити, чи має особа, яка переносить ґрунтовий покрив, речові права на земельну ділянку, з якої відбувається заволодіння. Доведено, що порушення проекту землеустрою передбачає відповідальність або за спеціальною нормою ст. 53-3 КУпАП, або за загальною нормою ст. 55 КУпАП. Виявлено схожість диспозицій норм ст. 77-1 КУпАП і ст. 245 КК України, які мають сферу перетину і потребують законодавчого розмежування.

Список використаної літератури:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
2. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 7 липня 2011 року № 3613-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>.
3. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, псування земель, порушення режиму, нормативів і правил їх використання: постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 р. № 963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2007-%D0%BF#-Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26 грудня 2002 року № 411-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>.
6. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр#Text>.
7. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3691-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text>.
8. Про затвердження Положення про сертифікат племінних (генетичних) ресурсів та зразків форм сертифікатів племінних (генетичних) ресурсів: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17 листопада 2011 року № 629. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1422-11#Text>.
9. Про ідентифікацію та реєстрацію тварин: Закон України від 4 червня 2009 року № 1445-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1445-17#Text>.
10. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр тварин: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25 вересня 2012 року № 578. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1713-12#n246>.
11. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>.
12. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>.
13. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
14. Про землеустрій: Закон України від 22 травня 2003 року № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>.
15. Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність: Закон України від 23 грудня 1998 року № 353-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-14#Text>.
16. Про затвердження Порядку охорони геодезичних пунктів: постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 836. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/836-2017-%D0%BF#-Text>.
17. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 року № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>.
18. Про захист рослин: Закон України від 14 жовтня 1998 року № 180-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#n45>.

19. Постанова Івано-Франківського апеляційного суду від 28 березня 2023 року у справі № 353/56/23 про адміністративне

правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 90 КУпАП. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109833391>.

Oksentiuk A. Characteristics of the composition of certain administrative offenses in the agricultural sector

The article is devoted to the composition of certain administrative offenses in the agricultural sector in Ukraine. Despite the fact that Chapter 9 of the Code of Administrative Offenses in Ukraine (CAOU) is devoted to administrative offenses in agriculture, there are sufficient grounds to believe that during the conduct of agricultural activities, offenses stipulated by separate articles of Chapter 7 of the CAOU are also committed. Due to these features of the codification of administrative-delict legislation, there is currently no comprehensive scientific study of administrative offenses in the agricultural sector (including those regulated by Chapter 7 of the CAOU). Such research is necessary for further improvement of responsibility for administrative offenses committed during the conduct of this type of economic activity. A necessary component of such research should be a thorough analysis of each component of the offense with the determination of the elements of such component. According to the results of the study of the composition of certain administrative offenses in the agricultural sector, a number of new scientific provisions were formulated, which are important for law enforcement practice. In particular, it is substantiated that entering unreliable data into documents from tribal registration is an administrative, not a criminal, offense only when such actions are committed with carelessness. It is argued that in order to distinguish the offenses provided for in Art. 53-3 and 53-4 of the CAOU, it is necessary to establish whether the person who transfers the soil cover has property rights to the land plot from which transferring is taking place. It has been proven that the violation of the land management project entails responsibility or according to the special norm of Art. 53-3 of the CAOU, or according to the general norm of Art. 55 of the CAOU.

Key words: administrative offense, agriculture, elements of the composition of the offense, formal composition of the offense, material composition of the offense, ratio of general and special norms, related offenses.